

דעת הרא"ה שאפילו לא יכול בלעדיו אינו אסור אלא כשניכר שהוא מסייע

חולה שאין בו סכנה וקטן בשבת

מקור הדין וגדר חולה

הגמרא מציגה דוגמאות לחולי בעיניים שהם בחינת פיקוח נפש ושל חולי שהוא בגדר חולה שאין בו סכנה

1. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כב עמוד א

בעא מיניה רב אשי מאמימר: מהו לכחול את העין ביום טוב לשוס בו כחול לפסא? היכא דאיכא סכנה, כגון רירא דלקת עיניים, דיצא שוקק כמו מחט, דמא שטף סס, דמענתא מזמעת תמיד, וקדחתא חוס מחמת מחלה, ותחלת אוכלא מחלה החולי קל כל אלו, דאפילו בשבת שרי, כדאמרין במסכת עבודה זרה (כה, ב): שרייני דעינא בלחודא ללגא חלו - לא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי. כי קמבעיא לי - סוף אוכלא, ופצוחי עינא קיוב להסתפלות הוא, ואינו כחול אלא להגיה מאורו, מאי? - אמר ליה: אסור... אממר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא.

הרשב"א מגדיר מהו חולה שאין בו סכנה כבעיה רפואית שמביאה לידי נפילה למשכב או תחושת חולי וצער כללית. לעומת 'מתחזק והולך כריא' שכל רפואה אסורה בו

2. הדושי הרשב"א מסכת שבת דף קכט עמוד א

והוי יודע שלא התירו דברים הללו כלל אלא בדבר שיש ממנו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה כל שלשים... וכן מכחל עינא בסוף אוכלא ופצוחי עינא שהוא נופל למשכב או חולה ומצטער ממנו.

אבל חושש והוא מתחזק והולך ככריא אין מתירין לו אפילו שבות של דבריהם ואפילו על ידי גוי, ולא עוד אלא בדבר שאין בו מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שחיקת סמנין, וזהו חושש בשינוי לא יגמע בו את החזומין,

הובאו דבריו במגיד משנה שבת (ב)

מלאכה לחולה על ידי נכרי וסיוע לו

הגמרא מתירה לעשות מלאכה על ידי נכרי בשביל חולה שאין בו סכנה

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכט עמוד א

כדבר עולא בריה דרב עילאי, דאמר: כל צרכי חולה נעשין על ידי ארמאי בשבת. וכדבר המנונא, דאמר רב המנונא: דבר שאין בו סכנה - אומר לנכרי ועושה.

הגמרא דנה בפעולה שעושה ישראל לאפשר לנכרי לרפאותו ומסיקה 'מסייע אין בו ממש' והסביר רש"י שכיון שיכול לעשות גם בלי הסיוע, מותר.

4. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כב עמוד א

אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא. איכא דאמרי: אמימר גופיה כחל עינא מנכרי בשבתא. אמר ליה רב אשי לאמימר, מאי דעתיך - דאמר עולא בריה דרב עילאי: כל צרכי חולה עושין על ידי נכרי בשבת, ואמר רב המנונא: כל דבר שאין בו סכנה - אומר לנכרי ועושה. הני מילי - היכא דלא מסייע בהדיה, אבל מר - קא מסייע בהדיה, דקא עמיץ ופתח! - אמר ליה: איכא רב זביד דקאי כותך, ושניי ליה: מסייע אין בו ממש. מי שאינו עושה מלאכה ממש, אלא מסייע מעט כי האי, ובלאו הוא מתעבדל - אין בו ממש והכי אמר במסכת שבת בהמלניע (ג, א), גבי זה יכול וזה אינו יכול - יכול חייה, וסאינו יכול - פטור, ואף על גב דקמסייע בהדיה - מסייע אין בו ממש.

5. רא"ה - מתוך שיטה מקובצת מסכת ביצה דף כב עמוד א

מסייע אין בו ממש. ואף על גב דהתם במסכת מכות אמרינן גבי הקפה דיש בו ממש ענינו לפי מקומו היכא שהוא יכול בלא סיוע חברו אמרינן אין בו ממש. והכא אף על גב דלא אפשר למכחל אלא בדעמיץ ופתח מכל מקום לא מוכחא מלתא דבלאו כחל נמי אורחיה למעמיץ ומפתח. והתם במכות אי אפשר בלא סיוע חברו ונראה מתכוין לסייעו.

מלאכה דרבנן על יד ישראל

הרמב"ם על פי הבנת הטור התיר לחולה מלאכה דאורייתא על ידי גוי ומלאכה דרבנן על ידי ישראל

6. רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה י

חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי גוי, כיצד אומרינן לגוי לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו, וכן כוחל עיניו מן הגוי בשבת אף על פי שאין שם סכנה, ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ישראל

דעת הר"ן להתיר מלאכה דרבנן בסכנת איבר אבל לא בחולה סתם וראייתו ממה שלא הותר כחילת העין אלא ע"י נכרי למרות שהיא מלאכה דרבנן

7. ר"ן (על הרי"ף) מסכת שבת דף לט עמוד ב

ושמעין נמי מהא דכל היכא דאיכא סכנת אבר אף על פי שאין מתירין בו מלאכות של תורה מלאכות של דברי סופרים מתירין בו אפילו ע"י ישראל... ומיהו כי שרינן אפ"י שבות ע"י ישראל ה"מ היכא דאיכא סכנת אבר אבל חולה שאין בו סכנת נפש ולא סכנת אבר נהי דשרי ביה מלאכה גמורה ע"י נכרי וכדאמרין בפ' מפנין (דף קכט א) צרכי חולה נעשית ע"י נכרי בשבת אין מתירין לו ע"י ישראל אפילו שבות של דבריהם וראיה לדבר מדאמרין בפ' יום טוב שחל (דף כב א) אמימר שרא למיכחל עינא מנכרי בשבת א"ל רב אשי מאי דעתיך דאמר רב עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ה"מ היכא דלא קא מסייע בהדיה ומר הא קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח ומשני מסייע אין בו ממש והרי איסורו של כוחל אינו אלא מדרבנן כדאיתא בפרק המצניע (דף צד ב) ואפילו הכי לא שריא אלא ע"י [נכרי] היכא דליכא אפילו סכנת אבר אלמא דחולה שאין בו סכנת אבר אין צרכיו נעשין אלא ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל כלל.

דעת הרמב"ן בחולה לאסור שבות כדרכו וראיה ממה שאסרו לכותנו נר עבדו ולהתיר בשינוי שהיא דומה לאמירה לנכרי ובסכנת איבר להתיר שבות כדרכו כפי שהתירו להחזיר את השבר

8. רמב"ן - תורת האדם שער המיחוש

אבל שבות שיש בו מעשה כלומר דבר הנעשה ע"י ישראל והוא נעשה כדרכו בחול לא התירו. וזהו אין טורפין יין ושמן לחולה משום דקעביד עובדין דחול. וזהו שהקשו על אמימר משום דעמיץ ופתח ועושה מעשה כדרך שעושה בחול החמירו כאן בשבות שיש בו מעשה ועובדין דחול. ולא החמירו בשבות דאמירה ולא בשבות דשנוי.

וזהו דין אחד בחולה שאין בו סכנה כלל לא סכנה של מיתה ולא סכנה של אבר. ובכה"ג נמי אמרינן בפרק במה מדליקין (ל' א') אם בשביל החולה שיישן לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור, ואוקימנא בחולה שאין בו סכנה ור' שמעון היא, אף על גב דכבוי בשביל חולה לר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ואין בה אלא איסור של דבריהם, איסור לכתחלה לא התירו בו שבות כדרכו משום חולי שאין בו סכנה,

המשנ"ב מוסיף פרטים בהיתר רפואה לחולה

12. משנה ברורה סימן שכח ס"ק מז-מז

(מז) אומרים וכו' - ודוקא כשצריך להרפואה בשבת עצמו הא כשא"צ לה בשבת ימתין עד מו"ש. שש"כ לג הע' יג: ושמתתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דאם ע"י העשיה בשבת מקדימים את הרפואה במוצש"ק, ג"כ שרי, אם הצער הוא כזה שמוטר ברפואה בשבת.
(מז) אומרים לאינו יהודי לעשות לו רפואה - אפילו במלאכה דאורייתא וה"ה שאר צרכיו כגון לאפות ולבשל וכיוצא באלו אם צריך לכך:

הרמ"א מוסיף שכן אין גזירת שחיטת סממנים בחולה

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף לז

וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים, אסור לאכלו ולשתותו לרפואה. ודוק' מי שיש לו מוחש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מוחש, מותר. הגה: וכן אם נפל למשכב, שרי (ב"י).

המשנ"ב מסביר שכיון שאין בזה מלאכה כלל מותר ואפילו בלא שינוי

14. משנה ברורה סימן שכח ס"ק קכא

ואף על גב דפסקין לעיל סעיף י"ז כדעה ג' דשבות שיש בו מעשה אסור ע"י ישראל ואינו מותר כ"א ע"י שינוי צ"ל דשאני התם שמייירי במלאכות דרבנן או בדברים שמחזי כעין מלאכה אבל הכא דאין בזה משום סרך מלאכה דהא לבריא מותר ורק למי שיש לו מוחש גזרו משום שחיטת סממנים בחולה גמור לא גזרו [רדב"ז וכו"מ בבאור הגר"א בשם תה"א להרמב"ן וכן מצדד להלכה בספר בית מאיר ע"ש שהאריך בזה]:

מלאכה דאורייתא בשינוי

הגמרא התירה יניקה לחולה בשבת כיון שהוא מפרק כלאחר יד

15. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ס עמוד א

תניא, רבי מרינוס אומר: גונח יונק חלב בשבת. מאי עטמא? יונק - מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן. אמר רב יוסף: הלכה כרבי מרינוס.

התוספות מביא שיש גמרא ביבמות שחולקת על ברייתא זו ור"ת חילק בין צער קעב שהוא קל לצער של חולי ור"י התיר גם בריב

16. תוספות מסכת כתובות דף ס עמוד א

גונח יונק חלב בשבת כו' - לאו בשיש בו סכנה איירי דא"כ מאי איריא משום דהוי מפרק כלאחר יד אפי' הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. וקשה לר"ת מהא דאמר בפרק חרש (יבמות קיד.) אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה בי"ט ופריך אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי יהיה מותר ואי דליכא סכנה כו' ומשני לא צריכא דאיכא צערא ומפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן י"ט דאיסור לאו לא גזרו רבנן ותירץ ר"ת דהתם מיירי בצער של רעב ולכן אסור והכא בצער של חולי שהוא קרוב לסכנה ובשבת לא גזרו וקשה לר"י הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, לפי דברי הגמרא פה שהתירה לחולה שאיב"ס לינק הוי ליה לאקשוויי אפי' אי ליכא סכנה אי חולה הוא אפילו בשבת נמי יהיה מותר. על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא וכן משמע מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס מכלל דפליגי עליה.

אבל חולי שיש בו סכנת אבר אחד אף על פי שאין הנשמה תלויה בו התירו בו כל שבות שבעולם. וזהו שאמרו הלכה מחזירין את השבר בשבת מפני שהוא סכנת ביטול אותו אבר שנסבר.

אמנם הבנת הב"י ברמב"ם שיש לחלק בין מלאכות שיש להם עיקר מהתורה למלאכות שעיקרם מדרבנן ואלו הותרו בין בסכנת איבר ובין בחולה שאין בו סכנה

9. בית יוסף אורח חיים סימן שכח אות יז

ואיכא למידק היכי מצי למימר דהרמב"ם שרי שבות הנעשה על ידי ישראל שאם כן היאך כתב שכוחל עיניו מן הגוי בשבת ומאי איריא מן הגוי אפילו מישראל נמי הוה ליה למישרי כיון דכוחל לא מיתסר אלא מדרבנן.

ולפיכך נראה לי דבכלל חולה שאין בו סכנה הוי בין שהוא חולי כולל כל הגוף בין שאינו כולל בין שיש בו סכנת אבר בין שאין בו בכל גוונא לא התירו שבות הנעשה על ידי ישראל מיהו הני מילי בשבות שיש בו עיקר מלאכה שהוא נסמך לה כגון כוחל שאסור מפני שהוא ככותב או לעשות שום רפואה בסם דאיכא למיחש משום שחיטת סממנין אבל שבות שאין לו עיקר מלאכה שהוא נסמך עליה מותר אפילו על ידי ישראל ומטעם זה התירו להעלות אוננים ואונקלי ולהחזיר את השבר שדברים אלו לא נאסרו מפני שהם דומים למלאכה וגם ליכא למיגזר בהו משום שחיטת סממנין שאין דברים הללו נעשים בסממנין.

10. סיכום שיטות הראשונים במלאכה דרבנן לחולה

סכנת איבר	חולה	עושים
רמב"ם בהבנת הטור	עושים	עושים
ר"ן	לא עושים	עושים
רמב"ן	בשינוי	עושים
רמב"ם בהבנת הב"י	עושים כשאין לו עיקר מהתורה	

פסק השו"ע

השו"ע הביא כל שיטות הראשונים ופסק כרמב"ן להקל דרבנן בסכנת איבר כדרכו ובחולה רק בשינוי

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יז

חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, הגה: או שיש לו מוחש שמצטער וחלה ממנו כל גופן שאז אף על פי שהולך כנפל למשכב דמי (המגיד פ"ב), אומרים לא"י לעשות לו רפואה אבל אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא, אפילו יש בו סכנת אבר;

ולחלל עליו ישראל באיסור דרבנן בידיים:

- א. יש מתירים אפילו אין בו סכנת אבר;
- ב. ויש אומרים שאם יש בו סכנת אבר עושין ואם אין בו סכנת אבר אין עושין;
- ג. ויש אומרים שאם אין בו סכנת אבר עושין בשינוי, ואם יש בו סכנת אבר עושין בלא שינוי;
- ד. ויש אומרים אפי' יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא, ודברים שאין בהם סמך מלאכה עושין אפילו אין בו סכנת אבר;

ודברי הסברא השלישית נראין.

הגה: ... וכל שאסור לעשות ע"י ישראל, אפי' ע"י החולה בעצמו אסור; אבל כשעושה לו הא"י מותר לחולה לסייעו קצת, דמסייע אין בו ממש. (ב"י גמ' ביצה דף כ"ב).

דבריו הובאו להלכה ברמ"א והתיר בנכרי 'צרכי קטן'

והר"ן שאל מדוע לא יחלוב על ידי נכרי ותיירץ שבמקום שאין אפשרות בנכרי מותר על ידי ישראל בשינוי במלאכה גמורה

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יז

17. ר"ן (על הרי"ף) מסכת שבת דף סא עמוד א

...הגה: מותר לומר לא"י לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול, דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי (ר' ירוחם נ"ב ח"ט ורמב"ן ורשב"א).

ואי קשיא היכי שרינן הכא למעבד איהו גופיה אף על גב דליכא סכנה אמאי לא אמרינן שיעשה על ידי נכרי דקיימא לן בכל דבר שאין בו סכנה ואומר לנכרי ועושה י"ל הכא א"א על ידי נכרי כדקו"ל דרפואת החלב היא כשהוא רותח כדאמרי' במרובה (דף פ א) מעשה בחסיד שהיה גונח מלבו ושאלו הרופאין ואמרו אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח.

החזו"א סובר שיש מצבים בתינוק הנוגעים לאכילה ומוגדרים כסכנה ודברי הרמ"א להתיר רק בדרבנן הוא כשיש לו מזון ומחללים למאכל טוב יותר

השו"ע הביא את דברי הגמרא להלכה וכתב בשם י"א להחמיר בצער של רעב

24. חזו"א מועד סי' נ"ט אות ד'

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף לג

נראה דאיריירי ברעבון של שעה מועטת דודאי לית בו סכנה, ומ"מ מותר שבות, אבל רעבון של זמן שרגילין להקפיד עליו חשיבא סכנה, ובזמננו שמצוי מאד חלאים מתרגשות בתינוקות נראה דכל שיש ספק שיגרום לו קלקול מעיים לעצור או לשלשל, או גרם כאב מעיים, או חום כל שהוא, הוא בכלל ספק סכנה, שכל קלקול אפשר שיגרום חולי, וכל חולי ספק סכנה,

גונח, מותר לינק חלב מהבהמה, דבמקום צערא לא גזרו רבנן. וי"א שאם אין לו אלא צער של רעב, אסור לינק מהבהמה בשבת.

בשעה צ"צ אסור עשיית מלאכה עבור חולה בשינוי וסברשיניקה אינה מלאכה כלל

19. שער הציון סימן תצו ס"ק ט

ואפשר דכוונת השו"ע ביש לו מה להאכילו, אבל כפי הצורך יש להאכילו תבשיל שזהו מזונו הטוב וגם בזה מתירין שבות של אמירה לנכרי, אבל גם בזה בזמננו הוא חסרון התבשיל גורם לקלקול מעיים, ואם יודעים בנסיון או ע"פ הרופאים שגורם לקלקול במעיים יש לחשבו לספק סכנה, ומי שמיקל בדבר אין מזניחין אותו, ומי שבוטח בד' וקובע מזונות בנו באופן שאין מבשילין בשבילו בשבת וכבר הורגלו בכך אין מזניחין אותו.

(ט) ועל ידי שינוי יש לעיין, דהנה ביום טוב ראשון בודאי יש להחמיר כיון שהוא דאורייתא כמו בשבת, [ואף דמציינו שהתירו חכמים לגונח שיונק חלב בשבת משום דהוי מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו, יש לומר התם דאין דרכו של מפרק בכך לא חשיבא מלאכה כלל וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא]

אמנם דעת שו"ע הרב שאין הבדל בין חליבה לשאר מלאכות דאורייתא וכולם מותרות בשינוי

גיל הקטן להקל

20. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שכח סעיף יט

התוס' דן בגיל שבו חייבים להפריש קטן מאיסור וסובר שהוא בו ב' או ג' שהוא מסוכן לחלב מכאן הצ"א מעמיד את דברי החזו"א בגילאים אלו

25. תוספות מסכת שבת דף קכא עמוד א

אבל אם אין בו סכנת אבר אלא שנפל למשכב או שמצטער כל כך עד שחלה ממנו כל גופו אין עושין לו דבר האסור מדברי סופרים ע"י ישראל אלא בשינוי מדרך החול וע"י שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה גמורה כגון הגונח [שמותר לינק] בפיו כמו שיתבאר שכיון שמשנה בעשייתה אינה אסורה אלא מדברי סופרים.

הגרשז"א כתב לסמוך על המקלים כשאי אפשר על ידי נכרי

21. שמירת שבת כהלכתה - הערות פרק לג הערה יח

בנשמת אברהם כותב בשם הגרשז"א שגם לשאר עניינים הוא גיל שנתיים עד שלש

26. נשמת אברהם סימן שכח אות נד

ושמעתי מהגרשז"א אויערבך זצ"ל, דמכיון דכל אלה הגדולים מתיירים, מסתבר דיכולים ודאי להקל אם אי - אפשר ע"י נכרי. ואם יש סכנת - אבר נראה דיש להקל גם אם אפשר לטרוח ולעשות ע"י נכרי.

וכו משמעות החזו"ע (ג' עמ' שט) שהביא את דברי הר"ן בהערה להקל כשאי אפשר על ידי נכרי.

צרכי קטן

היתר מלאכה בנכרי לצורך קטן

באו"ה התירו אמירה לנכרי לצורך תינוק בהדלקת אש ושאר צרכי

22. ספר איסור והיתר הארוך שער נט סימן כח

ועלה ברעיוני ממה דאיתא במתני' דיומא (דף פ"ב ע"א) התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, והרמב"ם (בפ"ב מה' שביתת עשור) כתב דקטן שהוא פחות מבן ט', אין מענין אותו ביום הכיפורים, כדי שלא יבוא לידי סכנה, וכתב הכלבו הביאו בב"י שם, דאין מניחין אותו להתענות ואפילו לשעות, ... וכ"ז בתינוקות שבזמן הש"ס, ומכ"ש בזה"ז כמבואר בב"ה שם ובמג"א (ס"ק ב'), וממילא יש לנו גם כן סמך לשאלתו דעד כמה שנים נחשב לתינוק לגבי כה"ג.

כה. ואמרינן במס' יום הכפורים (לענין רחיצה וסיכה לקטן) כל מידי דאית ביה רבייתא לינוקא (כלומר שחיוני לגדילתו) לא גזר ביה רבנן והלכך יכול לומר לכנעני לעשות לתינוק אש ושאר כל צרכיו אפי' בשבת.

וכן אם אין לתינוק מה יאכל יכול לומר לכנעני שיישבלו לו פאפ"א בשבת:

וכ"כ חזו"ע (שבת ג עמ' שסא בהערה ב), שש"כ (לז ב) ובהערה: וע"ע צצה"ש סי' קלד בבדה"ש ס"ק יח, דהיינו כל זמן שנותנים לו מאכל המיוחד לקטנים.

סכנת איבר – אם יש סכנת איבר מדין השו"ע מותר לעשות עבורו רק מלאכה דרבנן ואפילו ללא שינוי (שו"ע שכ"ח זי) ודעת הרופאים היום שיש בכל סכנת איבר חשש פיקוח נפש ולכן יש להקל בהם כחולה שיש בו סכנה (מאמ"ר קה נא. חזו"ע רל"ה בשם צ"א).

מלאכה דאורייתא על ידי נכרי – מותר לעשות לחולה שאין בו סכנה על ידי נכרי גם מלאכות מהתורה הנדרשות עבורו לשבת כגון להדליק תאורה או לבשל עבורו לחזקו (שו"ע שם) ומותר לחולה לסייע לו באופן שהנכרי יכל לעשות המלאכה מעצמו (רמ"א שם). וכן מותר לרופא ישראל לנסוע בתוך העיר לטפל בחולה ברכב שנוהג בו נכרי (ש"כ לח זי).

מלאכה דאורייתא על ידי ישראל – אין לעשות לחולה מלאכה גמורה על ידי ישראל עבור חולה כגון צילום רנטגן, גיבוס, כתיבה, טלטול ברה"ר וכד'. אמנם במציאות שלא ניתן להעשות על ידי נכרי, יש לסמוך לעשות בשינוי מלאכה גמורה על ידי ישראל החיונית לרפואת החולה (ש"כ לג הע' יח בשם הגרשו"א).

תרופות – מותר לחולה שאין בו סכנה לקחת תרופות לרפואתו כיון שאין בזה סרך מלאכה לא גזרו בו משום שחיקת סממנים (רמ"א שם לו. משנ"ב קכא).

מדידה – לצורך חולה מותרת מדידה ושקילה כשאין בה מלאכה נוספת (שו"ע שו"ז), ולכן אדם שלא חש בטוב ורוצה למדוד את לחץ הדם שלו מותר לו למדוד אותו במכשיר מדידה מכני (מאמ"ר קה נב) והוא הדין למדידת חום במד חום של כספית וכד'.

טלטול מוקצה – מאכל מוקצה מותר באכילה לחולה וכן מותר לטלטל מוקצה עבור חולה וטוב שיטלטלנו בשינוי (משנ"ב שכח נח).

דוגמאות לחולה שאים בו סכנה:

- הצריך לשכב מחמת חולשת החולי
- חום גבוה מהרגיל אצלו
- כאבים חזקים שמחלישים כל גופו (ש"כ שם ג) או שפוגעים בתפקודו הכללי (מאמ"ר קה מה)
- יולדת לאחר שבעה ועד שלשים יום

צרכי קטן

מלאכה לקטן בנכרי – מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה גמורה עבור קטן כגון לבשל עבורו כשאין לו מה לאכול, שסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה (רמ"א שכח זי) וכן מותר לישראל לעשות לו מלאכה דרבנן בשינוי (כחולה לעיל) וכל זה דווקא בצורך שחיוני עבורו (משנ"ב רעו ו) וכן מותר לתת לו כל תרופה הנצרכת לו, שאין בו איסור שחיקת סממנים.

סוגי הצרכים – לצורך קטן מותר לעשות על ידי נכרי גם שאר צרכי החיוניים ולא דווקא אלו שנוגעים לאכילתו (ביה"ל שב זי. אול"צ לו ד. חזו"ע ג עמ' שסא)

גיל הקטן – קטן שדינו כחולה הוא כל קטן על גיל כתשע או עשר שנים (מנח"א א עה. חזו"ע שם. ש"כ לו ב) ויש מחמירים שהוא עד כשלוש שנים (הבנת צ"א בחזו"א. הגרשו"א בנשמת אברהם שכח נד) ויש מקלים עד גיל מצוות (אול"צ ב לו ד)

וע"ש לענין לומר לנכרי להדליק את האור לצורך קטנים. סי' רעו סע' א ברמ"א, דהיינו אפי' בן שבע או בן שמונה שמפחדים ליטב בחושך

האור לציון כתב שאם רצו הראשונים לתת כאן גזר שונה לגיל קטן היו מפרשים דבריהם, ובלא זה קטן הוא עד גיל 13 ואין לחלק.

28. שו"ת אור לציון חלק ב - פרק לו - דיני חולה הערה ד

והנה יש שרצו לומר שקטן נחשב חולה שאין בו סכנה רק עד תשע או עשר שנים. אך נראה מסתימת כל הפוסקים שכל קטן עד י"ג שנה דינו כחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו כל מה שמותר לעשות לחולה שאין בו סכנה.

צרכי קטן שאינם קשורים לאכילה

האור לציון הוכיח גם שאין לחלק בקטן בין צרכי אכילה לשאר צרכים והסתפק אם לחלק בצרכים שדרך לעשותם בסממנים

29. שו"ת אור לציון חלק ב - פרק לו - דיני חולה הערה ד

והנה יש לעיין במה שכתב מרן שם בסעיף מ"ב, **אסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי.** ומקורו מהרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה ל"א, ושם מבואר שהטעם הוא משום שחיקת סממנים, וקשה כיון שקטן חשיב חולה שאין בו סכנה, הרי כחולה שאין בו סכנה לא גזרינן משום שחיקת סממנים, כמבואר ברמ"א שם בסעיף י"ז ובאחרונים שם.

ובספר תהלה לדוד עמד בזה, וכתב לחלק בין צורך אכילה של הקטן שמותר, לשאר צרכיו שאסור, ע"ש.

אמנם באו"ה סימן נ"ט סעיף כ"ח, שהוא מקורו של הרמ"א (ראה במג"א שם), התיר לעשות לו כל צרכיו, וכן מוכח מהרמ"א בסימן רע"ו סעיף א', שהתיר הדלקת הנר לצורך קטן, ע"ש.

☞ וכ"כ חזו"ע (שבת ג עמ' שסא בהערה ב)

וכ"כ בביאור הלכה שיש לתינוק דין קטן גם לענין רחיצה ולכן אם אין בו חשש של שמא יסחוט

30. באור הלכה סימן שב סעיף י

והנה לענין רחיצת תינוק ביום טוב במים חמין שבחול דרך הוא להציע מתחתיו המטפחת [הווינדלע"ן] בעריבה שרוחצין אותו בה שא"א לרחוץ תינוק קטן בלא זה וביו"ט הלא יש בזה איסור כיבוס דשורה אותם במים אך א"א לרחוץ בלא זה יש להתיר באופן שהיו הווינדלע"ן נקיים מכובסים לדעה הראשונה אין בהם משום כיבוס... ותינוק זה הוי כחולה שאין בו סכנה אם הוא רגיל ברחיצה דיש להתיר איסור דרבנן בשבילו ומטעם זה אין לאסור משום שמא יסחוט כיון דדיינינן ליה כחולה ובלבד שיזרה שלא יסחוט.

סיכום הלכה למעשה חולה שאין בו סכנה וקטן

חולה שאין בו סכנה

גדר חולה שאין בו סכנה – חולה שאין בו סכנה הוא כל חולה שבשל מחלתו צריך לשכב במיטה או נחלש כל גופו ומצטער ממחלתו (ש"כ לג א) וכן אם כרע מרגיש חזק אך עשוי ליפול למשכב אם לא יטופל כגון חולה אסטמה או סכרת (שם אות ד)

מלאכה דרבנן על ידי יהודי – חולה שאין בו סכנה מותר ליהודי לעשות עבור רפואתו מלאכה שאיסורה מדרבנן בשינוי.